

Камінська Ольга Володимирівна, д.психол.н., професор, професор кафедри загальної психології та психодіагностики (Рівненський державний гуманітарний університет, kaminolga1@gmail.com)

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** В статті висвітлено особливості впливу креативності на процес соціалізації дітей молодшого шкільного віку. Розкрито суть поняття креативність та її основні складові, визначено умови успішної соціалізації молоді. Проаналізовано особливості впливу ступеня розвитку креативності дитини молодшого шкільного віку на процес її соціалізації. Емпіричним шляхом встановлено, що більшості дітей притаманний середній рівень креативності. Виділено такі показники соціалізованості молоді, як емоційний комфорт, впевненість в собі, соціальне положення та соціальна активність. Підтверджено, що високий рівень креативності корелює з високим ступенем соціалізованості дітей шкільного віку.*

***Ключові слова:** креативність, соціалізація, адаптація, творчі здібності, молодший шкільний вік.*

Kaminska Olga Volodymyrivna, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of General Psychology and Psychodiagnostics (Rivne State University of the Humanities), kaminolga1@gmail.com

CREATIVITY AS A FACTOR OF SOCIALIZATION OF YOUNGER SCHOOL CHILDREN

Abstract.

***Introduction.** The study of the peculiarities of the relationship between the level of creativity and the degree of socialization of young school children remains an important task for psychologists and educators, since successful adaptation to the demands of society contributes to the development of the child's personality. Instead, violations of the socialization process can lead to a decrease in learning success, loss of initial motivation, the emergence of deviant behavior or personal deformities, which impedes the successful functioning of the individual. Taking into account this study of the peculiarities of the influence of the creativity of the individual on the process of its socialization will help to isolate the conditions that will allow to increase the degree of socialization of the younger student.*

Purpose. The purpose of the article is to analyze the peculiarities of the influence of the degree of development of creativity of a child of primary school age on the process of its socialization.

Methods. The study was conducted using the following techniques: the creativity questionnaire (D. Johnson) and the projective method «My class» (A. A. Leskov).

Results. Using the D. Johnson Creativity Questionnaire, most children were found to have an average level of creativity. A small number of respondents show very high and very low levels of respondents. To study the peculiarities of socialization of students, the projective method of My class was used. The following indicators were obtained: most children have an average level of emotional comfort, confidence and social activity. A large number of children evaluate their social status in the classroom as average. Pearson's linear correlation method was used to identify the relationship between the level of creativity and the degree of socialization of young children. High levels of creativity have been found to correlate with high levels of socialization.

Originality. The main problematic aspects of socialization of younger students are specified; success indicators of this process have been determined; it is proved that creativity is a favorable factor of socialization; generalized theoretical provisions about the essence of socialization and its factors; the concept of «creativity» in the context of social processes is revealed.

Conclusion. Socialization is considered as the process of inclusion of the individual in society through the assimilation of rules and rules of functioning in it. The younger school age is a sensitive period in the process of socialization, as the range of social influences that the child feels on itself expands and there is a need to adapt to the new requirements. Thus, it is during this period that the social life of the child becomes, it is determined how adapted to the social requirements it will be in the future. Creativity development has been found to increase the child's socialization, as she has the ability to use non-standard approaches in building interactions and maintaining interpersonal relationships. In order to develop creativity, psycho-developmental technologies should be used to increase the level of originality and flexibility of thinking that can be applied in the course of individual work or in the context of a training group.

Key words: creativity, socialization, adaptation, creativity, younger school age.

Дослідження особливостей взаємозв'язку рівня розвитку креативності та ступеня соціалізованості дітей молодшого шкільного віку залишається важливим завданням, що повстає перед психологами та педагогами, оскільки успішне пристосування до вимог соціуму сприяє становленню особистості дитини. Натомість порушення процесу соціалізації можуть призводити до зниження успішності навчання, втрати початкової мотивації, появи девіантних форм поведінки чи особистісних деформацій, що перешкоджає успішному функціонуванню особистості. Враховуючи це дослідження особливостей впливу

креативності особистості на процес її соціалізації сприятиме виокремленню умов, що дозволять підвищити ступінь соціалізованості молодшого школяра.

В сучасній науці існують різноманітні погляди на феномени креативності та соціалізації. Так, значний внесок у дослідження креативності здійснив Дж. Гілфорд, який виділив такі її параметри: оригінальність – спроможність продукувати віддалені асоціації, незвичні відповіді, реагувати на подразники нестандартно; семантична гнучкість – здатність виявити основну властивість об'єкта і запропонувати новий спосіб його використання; образно-адаптивна гнучкість – спроможність змінити форму стимулу таким чином, щоб побачити в ньому нові ознаки і можливості для використання; семантична спонтанна гнучкість – продукування різноманітних ідей у нерегламентованій ситуації [1].

В. В. Павленко узагальнюючи підходи до трактування креативності стверджує, що її можна розглядати: як загальну здатність до творчості; властивість особистості; здатність виходити за межі заданої ситуації, створювати оригінальні цінності; процес прояву власної індивідуальності [2].

За даними І. В. Воронюк креативність як властивість особистості виявляється в тенденції до вирішення проблем по-новому, новими засобами, семантичними «стрибками», конфігураціями дій або методів. Для активізації креативності необхідне створення особливого психічного стану. Креативність є одним із системоутворюючих факторів структури особистості, що впливає та обумовлює рівень розвитку людини та її самореалізації. Максимальне виявлення творчого потенціалу виникає в тих ситуаціях, коли дитина намагається використати нетиповий для себе засіб вирішення проблеми [3].

На думку Н.І. Булки креативність слід розглядати як гіпотетичну здатність до створення чогось принципово нового, що сягає корінням у несвідомі процеси, проявляється у будь-якій сфері людської діяльності та описується в термінах нестандартності, гнучкості, спонтанності. Креативність як суто людський феномен вирізняється гнучкістю та оригінальністю мислення, новизною підходу, емоційним піднесенням, високомотиваційним підґрунтям, поєднанням свідомих і несвідомих процесів [4].

Л. Яценко стверджує, що молодший шкільний вік є визначальним для становлення особистості. У період шкільного дитинства розвиток особистості відбувається особливо динамічно й позначений глибинними перетвореннями. У цей час інтенсивно розгортаються процеси індивідуалізації й соціалізації особистості, відбувається становлення свідомості школяра, самосвідомості, особистісного самовизначення. Головна особливість молодшого шкільного віку – зміна соціальної позиції дитини. Вона приступає до систематичного навчання, стає членом шкільного і класного колективу, змінюються її відносини з дорослими. Це розширює і поглиблює систему її відносин з навколишньою дійсністю, посилює значущість спонтанних соціалізаційних процесів для її особистісного розвитку [5].

Повноцінний розвиток креативності необхідно розпочинати з молодшого шкільного віку, який є сенситивним, оскільки саме в цей період відбувається становлення новоутворень, що визначатимуть творчий успіх / неуспіх дорослої людини. Молодший шкільний вік має велике значення для розвитку креативності, адже початок системної навчально-виховної діяльності є оптимальним періодом для цілеспрямованого розвитку креативних особистісних якостей. Оскільки для учнів початкової школи шаблонні, стереотипні форми мислення та дій ще не стали доміантними, стає можливим інтенсивне засвоєння ними креативних способів діяльності, складних операцій мислення і форм поведінки, які вимагають креативної діяльності [2].

На думку Ю. В. Куряти креативне мислення дитини є сприятливим інтегруючим чинником її соціалізації, оскільки соціальна діяльність дитини, яка є визначальною під час її соціального дорослішання, в своїй основі має творчий характер. Під час засвоєння досвіду суспільного життя дитина переживає кожний етап цього процесу як суб'єктивне відкриття та створення власного соціального простору. Креативне мислення як когнітивний аспект творчої діяльності є постійним супутником та передумовою гармонійного розвитку людини впродовж усього її життя, забезпечуючи вміння особистості аналізувати проблеми, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити пропозиції прогнозуючого характеру, виявляти та формулювати суперечності, досягати результату з меншими енерговитратами та більшою радістю, розуміти «множинність» першопричин і наслідків ситуацій, вчинків, рішень тощо [6].

За даними Ю. В. Куряти до основних чинників, які впливають на соціалізацію дітей молодшого шкільного віку, належать: суб'єктивні – психологічні особливості підростаючої особистості, що виражаються під час її соціальної діяльності у відповідних інституціях соціалізації; об'єктивні – умови соціалізації в масштабах людства. Показниками успішності соціалізації є: відповідність цінностей, світоглядних установок дитини соціально прийнятним соціуму – соціальний параметр; тональність вияву внутрішнього стану емоційної сфери як оцінка власного самопочування під час цього процесу – психологічний параметр [6].

О. Л. Передерій до базових умов успішності соціалізації дитини зараховує такі: стан психічного здоров'я дітей; наявність емоційно-комфортної атмосфери у класі; створення сприятливих умов для протікання процесу соціалізації дитини, зокрема для забезпечення психологічного комфорту в колективі; забезпечення тісної взаємодії педагогів і батьків; організація психолого-педагогічного моніторингу динаміки показників здоров'я, виховання і розвитку дітей; побудова відносин партнерського співробітництва і готовності працювати в соціально-орієнтованому процесі [7].

А. В. Тадаєва звертає увагу на такий вид соціалізації, як медіасоціалізація. Найбільш непередбачено цей процес відбивається на підростаючому поколінні, яке є найменш захищеним від негативних впливів медіа. Дитина

молодшого шкільного віку цілком природно сприймає процес соціалізації в умовах інформаційного суспільства, а вроджена цікавість до нового та високий рівень адаптаційних здібностей за відсутності соціального досвіду уможливорює медіаманіпуляцію свідомістю школяра цього віку [8].

Незважаючи на значну кількість праць з піднятої проблеми особливості впливу ступеня розвитку креативності на соціалізованість дітей молодшого шкільного віку є недостатньо дослідженими.

Метою нашої статті є аналіз особливостей впливу ступеня розвитку креативності дитини молодшого шкільного віку на процес її соціалізації.

При проведенні емпіричного дослідження було охоплено 60 дітей молодшого шкільного віку, що навчались у ЗОШ № 18 м. Рівного. Дослідження проводилось у 2019 році із застосуванням опитувальника креативності Д. Джонсона та проєктивної методики «Мій клас» А. А. Лескової.

При використанні опитувальника креативності Д. Джонсона було встановлено, що дуже високий рівень креативності притаманний 7,5 % осіб. Такі респонденти впевнені у своїх здібностях, нестандартно підходять до вирішення питань, виявляють більшу ініціативу, їм притаманна незалежність суджень і дій. Такі діти є соціально адаптованими, легко пристосовуються до нових ситуацій, не мають труднощів при встановленні соціальних зв'язків.

Діти з високим рівнем креативності (12,4 %) прагнуть досягати успіхів, легко можуть впоратись з невдачами, демонструють нонконформізм, прагнуть до встановлення конструктивних контактів зі своїми однокласниками та підтримання взаємодії.

Група дітей із середнім рівнем креативності (64,2 %) добре пристосовується до шкільних вимог, однак не реалізує себе в інших видах діяльності. Такі респонденти підходить до виконання завдань формально, не використовуючи оригінальні, незвичні шляхи виходу з проблемних ситуацій.

Для 10,7 % дітей притаманний низький рівень креативності. Їм властиві стандартні підходи до вирішення проблем, відсутній оригінальний підхід до розв'язання завдань, діяльність частіше має репродуктивний характер.

Дуже низький рівень креативності властивий 5,2 % дітей. Ці діти характеризуються ригідністю мислення. Вони не здатні вирішувати завдання незвичним способом, розглянути інші аспекти ситуації, окрім тих, що привертають первинну увагу. Такі респонденти спираються лише на набутий досвід та не здатні прогнозувати розвиток подій.

Для дослідження особливостей соціалізації учнів використовувалась проєктивна методика «Мій клас», результати якої представлені в табл. 1.

Високий рівень емоційного комфорту проявлявся у 15,6 % респондентів. Їм характерні такі якості, як врівноваженість, спокій, реалістичність, відсутні невротичні симптоми. Вони постійні в інтересах, впевнені в собі, вважають що здатні долати перешкоди, адекватно оцінюють свої можливості, проявляють наполегливість, високий самоконтроль.

Таблиця 1

Показники соціалізованості учнів, визначені за методикою «Мій клас» (%)

Рівні / Шкали	1.1. Високий	1.2. Середній	1.3. Низький
Емоційний комфорт	15,6	70,4	14
Впевненість в собі	20,7	68,3	11
Соціальне положення	29,7	59,8	10,5
Соціальна активність	17,3	72,4	10,3

Високий рівень емоційного комфорту проявлявся у 15,6 % респондентів. Їм характерні такі якості, як зрівноваженість, спокій, реалістичність, відсутні невротичні симптоми. Вони постійні в інтересах, впевнені в собі, вважають що здатні долати перешкоди, адекватно оцінюють свої можливості, поважають наполегливість, високий самоконтроль.

В процесі дослідження було виявлено 70,4 % осіб з середнім рівнем за шкалою «Емоційний комфорт». В них переважав рівний настрій, позитивне сприйняття себе, достатня здатність до самоконтролю. Але при виникненні труднощів у цих дітей можливий прояв негативних емоційних станів, іноді проявляється схильність до депресій.

Низький рівень за цією шкалою мали 14 % опитаних. Їм притаманні такі властивості, як слабкість «Его». В них часто проявлялися невротичні симптоми, депресивність, похмурість, нестійкість настрою, іноді властивий страх перед відповідальністю, слабкість самоконтролю емоцій, відчуття безпорадності, нездатності подолати труднощі. Цим особам характерна тривожність, невпевненість в собі, виникнення негативних емоцій при неможливості задоволення своїх потреб і при появі бар'єрів, схильність драматизувати події. Вони часто не бачать можливості отримання задоволення ні від спілкування, ні від власних досягнень.

Гендерні відмінності за цією шкалою відсутні.

Високий рівень впевненості в собі мали 20,7 % обстежених. Серед них 23,8 % хлопців та 17,6 % дівчат. Ці діти високо оцінювали свій потенціал, вони схильні сприймати себе як індивідуальність і високо цінувати власну неповторність. Впевненість в собі допомагає їм протидіяти впливам середовища, раціонально сприймати критику на свою адресу. Цим дітям притаманна самовпевненість, відчуття сили власного «Я», сміливість у спілкуванні. У них домінував мотив успіху. Вони поважали себе, були

задоволені собою, своїми досягненнями, відчували свою компетентність. Ці обстежувані вважали, що можуть перебороти перешкоди на шляху до досягнення цілі. Проблеми не сприймалися ними як серйозні, переживалися недовго. В цих обстежених спостерігалася висока ригідність «Я-концепції», прагнення зберегти в незмінному вигляді свої якості, вимоги до себе, а головне – бачення і оцінку себе.

Середній рівень впевненості в собі був притаманний 68,3 % обстежуваних. Такі діти високо цінують низку своїх якостей, визнають їх унікальність. Інші якості ними недооцінюються, тому зауваження оточуючих можуть викликати у них відчуття меншовартості, особистісної невідповідності певним стандартам. Ці діти в звичних для себе ситуаціях зберігають працездатність, впевненість в собі, орієнтацію на успіх в діяльності. При неочікуваній появі труднощів впевненість в собі у них знижується, з'являється тривога, неспокій. Це свідчить про їхнє вибіркове ставлення до своїх особистісних якостей, на прагнення до зміни лише деяких своїх якостей при збереженні інших.

Низький рівень впевненості в собі спостерігався у 11 % респондентів. Серед них 9 % хлопців та 13 % дівчат. Ці обстежені сумнівалися в унікальності своєї особистості, недооцінювали своє «Я». Невпевненість в собі послаблювала їхню можливість переборювати труднощі. Підвищена чутливість до зауважень і критики оточуючих робить таких дітей вразливими. Передусім недостатня самоповага перешкоджає формуванню у них стійкого і стабільного уявлення про себе. Діти зі зниженою самоповагою відрізняються більшою вразливістю, чутливо реагують на все, що стосується їх особистості. Реакція на жарт, сміх, зауваження в їхню адресу можуть набувати ультрапарадоксального характеру, негативна думка дуже турбує їх і глибоко ними переживається. В сфері діяльності поведінка таких дітей може бути непослідовною, вони можуть проявляти нерішучість, діяти ніби весь час обертаючись на оточуючих, шукати в них схвалення і свого утвердження. Особистості із заниженою самоповагою відрізняються нестійким внутрішнім світом, не мають твердої і послідовної тактики поведінки у спілкуванні, у взаємовідносинах з оточуючими. Для них характерна непевненість в своїх можливостях, сумніви стосовно своїх здібностей. Такі діти сумніваються у своїй здатності переборювати труднощі і перешкоди, досягати поставленої цілі. Вони схильні глибоко занурюватись у власні проблеми, відчувати внутрішню напругу.

Під час оцінки за цією шкалою, було виявлено гендерні відмінності в показниках, що вказує на вищу впевненість в собі хлопців ($\chi^2 = 11,07$ при $\chi^2_{кр} = 5,99$, $p < 0,05$).

Високе соціальне положення мали 29,7 % обстежених. Серед них 30,6 % хлопців і 28,8 % дівчат. Ці діти сприймали себе прийнятими оточуючими людьми. Вони відчували, що їх люблять інші, цінують за особистісні та

духовні якості, за вчинки та дії, за дотримання групових норм і правил. Такі діти відчували в собі комунікабельність, емоційну відкритість для взаємодії з оточуючими, легкість встановлення ділових і особистісних контактів. Це свідчить про впевненість цих дітей в собі, у власних силах та можливостях.

Середнє соціальне положення мали 59,8 % обстежуваних. Вони вибірково сприймали ставлення оточуючих до себе. З точки зору цих дітей, позитивне ставлення оточуючих поширюється лише на певні якості. Інші особистісні прояви здатні викликати в них роздратування і неприйняття. В них переважало позитивне оцінювання власних можливостей і здібностей, але при виникненні складних життєвих ситуацій їх самооцінка знижувалася, а впевненість у власних силах зменшувалася.

Низьке соціальне положення мали 10,5 % обстежених. Серед них 9,7 % хлопців і 11,6 % дівчат. Такі обстежені ставилися до себе, як до нездатних викликати повагу в оточуючих. Схвалення і підтримка від інших ними не очікувалася. Ці діти невпевнені в своїх силах, мають сумніви стосовно власних можливостей. Самовпевненість у них різко знижується при виникненні труднощів чи перешкод на шляху до досягнення цілі. Такі діти часто відчувають внутрішню напруженість, можливе прагнення до уникнення контактів через відчуття меншовартості. Усвідомлення свого низького соціального положення в групі ровесників негативно впливає на всі сфери життя таких дітей. У них можуть спостерігатись також зміни в емоційній сфері, а саме, переважання астенічних емоцій та депресивного фону.

Гендерні відмінності за цією шкалою були відсутні.

В 17,3 % опитуваних спостерігався високий рівень соціальної активності. Ця шкала характеризує уявлення суб'єкта про здатність викликати в інших людей повагу та симпатію. При цьому необхідно враховувати, що вона не відображує справжній зміст взаємодії між людьми, це лише суб'єктивне сприйняття стосунків що склались. Ці діти відчувають позитивне ставлення оточуючих до себе, їх прийняття та повагу. Вони є емоційно відкритими до взаємодії з оточуючими, легко встановлюють контакти.

Середній рівень соціальної активності мали 72,4 % дітей. Вони відчували нейтральне ставлення до себе оточуючих, яке може змінюватись в залежності від ситуації на позитивне чи негативне. Ці особи вважають, що позитивне ставлення оточуючих поширюється лише на певні якості, в той час як інші прояви особистості викликають неприйняття.

Низький рівень соціальної активності мали 10,3 % опитаних. Ці діти вважають, що інші люди негативно їх оцінюють та не поважають. Такі респонденти думають, що вони не здатні викликати в оточуючих повагу та розуміння, не очікують підтримки та позитивного ставлення до себе.

Гендерні відмінності статистично не були підтверджені.

Враховуючи отримані результати, шляхами покращення соціалізованості дітей молодшого шкільного віку вважаємо розвиток їхньої креативності за рахунок включення в навчальний процес розвивальних технологій, використання методу проблемного навчання, інтерактивних технік, а також проведення тренінгів, безпосередньо спрямованих на розвиток творчого потенціалу.

Отже, соціалізація розглядається як процес включення особистості в соціум за рахунок засвоєння норм та правил функціонування в ньому. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом щодо процесу соціалізації, оскільки відбувається розширення кола соціальних впливів, які відчуває на собі дитина, виникає необхідність пристосування до нових вимог. Таким чином саме в цей період відбувається становлення соціального життя дитини, визначається наскільки адаптованою до соціальних вимог вона виявиться в подальшому. Встановлено, що розвиток креативності сприяє підвищенню рівня соціалізованості дитини, оскільки вона має здатність використовувати нестандартні підходи при побудові взаємодії та підтриманні міжособистісних зв'язків.

З метою розвитку креативності слід використовувати психорозвивальні технології, спрямовані на підвищення рівня оригінальності та гнучкості мислення, що можуть застосовуватись в процесі індивідуальної роботи, або ж в контексті роботи тренінгової групи.

Перспективним напрямком дослідження є подальше вивчення процесу соціалізації дітей молодшого шкільного віку з метою розробки шляхів та методів його активізації.

Список використаних літературних джерел

1. Гилфорд Дж. Три сторони інтелекта. Москва: Прогресс, 1965. 456 с.
2. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів: монографія. Житомир, 2017. 158 с.
3. Воронюк І. В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2003. 20 с.
4. Булка Н. І. Розвиток креативності у молодших школярів із порушеними соціальними зв'язками : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Одеса, 2005. 19 с.
5. Яценко Л., Кравченко Т. Особливості соціалізації дітей молодшого шкільного віку. *Гуманітарний вісник*. 2013. № 28. С. 23–28.
6. Курята Ю. В. Креативне мислення як чинник соціалізації дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Хмельницький, 2008. 20 с.
7. Передерій О.Л. Психолого-педагогічні аспекти соціалізації учнів молодшого шкільного віку. *Innovative solutions in modern science*. 2017. № 4 (13). С. 34–38.
8. Тадаєва А. В. Особливості соціалізації молодших школярів у сучасному інформаційному просторі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 33 (86). С. 525–530.

References

1. Hyllford, Dzh. (1965). *Tri storony intellekta*. Moskva: Progress (in Russian).
2. Pavlenko V. V. (2017) *Rozvytok kreatyvnosti molodshykh shkoliariv*. Zhytomyr. (In Ukrainian).
3. Voroniuk I. V. (2003) *Psykholohichni osoblyvosti realizatsii tvorchoho potentsialu molodshykh shkoliariv*. Extended abstract of candidate's thesis. Kiev (In Ukrainian).
4. Bulka, N. I. (2005). *Rozvytok kreatyvnosti u molodshykh shkoliariv iz porushenymy sotsialnymy zviazkamy*. Extended abstract of candidate's thesis. Odessa (in Ukrainian).
5. Yatsenko L., Kravchenko T. (2013). *Osoblyvosti sotsializatsii ditei molodshoho shkilnoho viku*. *Humanitarnyi visnyk (Humanitarian Herald)*, 28, 23–28 (In Ukrainian).
6. Kuriata, Yu. V. (2008). *Kreatyvne myslennia yak chynnyk sotsializatsii ditei molodshoho shkilnoho viku*. Extended abstract of candidate's thesis. Khmelnytskyi (In Ukrainian).
7. Perederii, O. L. (2017). *Psykholoho-pedahohichni aspekty sotsializatsii uchniv molodshoho shkilnoho viku*. *Innovative solutions in modern science*, 4 (13), 34–38 (In Ukrainian).
8. Tadaieva, A. V. (2013). *Osoblyvosti sotsializatsii molodshykh shkoliariv u suchasnomu informatsiinomu prostori*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh (Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools)*, 33 (86), 525–530 (In Ukrainian).

Рецензент: д.психол.н., професор Ставицький О. О.